

ЕФЕКТЪТ *teen*novator

Въздействие на програмата
Тийноватор върху участниците,
местната общност и българската
стратън екосистема

ВЪНШНО ИЗСЛЕДВАНЕ

Период: 2018-2023 година/ Тийноватор 1 - Тийноватор 5

Съдържание

Резюме с основните резултати	<u>3</u>
1. За програмата и проучването	<u>8</u>
1.1. За Тийноватор	<u>8</u>
1.2. Методи на изследването	<u>9</u>
2. Влияние на Тийноватор върху учениците	<u>10</u>
2.1. Непосредствено въздействие	<u>10</u>
2.2. Дългосрочно въздействие на Тийноватор	<u>14</u>
3. Влияние на Тийноватор върху менторите и общността	<u>32</u>
3.1. Оценка на програмата	<u>32</u>
3.2. Ползи за менторите	<u>35</u>
3.3. Ползи за стартъп екосистемата	<u>37</u>

Резюме с основните резултати

За Тийноватор

Тийноватор е 9-месечна програма, която развива младежите в България - ученици в 10. и 11. клас, в две направления - работа в екип, чрез изграждане на меки умения; и предприемаческо мислене - чрез създаване на стартъп бизнес от А до Я. Паралелно с това Тийноватор е важен фактор в развиването на менторската култура в България.

Работата в Тийноватор е базирана на т.нар. стартъп клубове - екипи от двама ментори и 10-15 ученици, които се срещат веднъж седмично в периода октомври-май месец. Менторите са хора с репутация и опит в бизнес средите и стартъп екосистемата в България. Екипите минават през учебна рамка от 28 сесии, разработени от екипа на Тийноватор и ментори в програмата, и валидирана от Американския университет в България.

Програмата се състои от 28 седмични срещи и две събития в София - Уикенд на идеите - междинно състезание през януари; и Национално финално състезание с презентиране на бизнесите пред жури от инвеститори, през май месец.

Петата година на Тийноватор е важна точка в развитието на програмата - в сравнение с първото издание растежът в броя на учениците, записани в програмата, е повече от 10 пъти, разпознаваемостта на бранда расте, а с това - и потенциалът на програмата за значително нарастващо влияние в обществото. Това налага събиране на данни за въздействието на програмата и анализ на постигнатото за първите пет години от нейното съществуване.

Цел и обхват на проучването

Целта на проведеното проучване е да оцени въздействието на Тийноватор върху участниците в програмата – ученици и ментори, да предложи обяснения за получените резултати и да посочи препоръки за подобрения.

Подцели на проучването са оценка на приноса върху местната общност по отношения на развитието на менторската култура у нас, както и влиянието върху бизнес средата и стартъп екосистемата в България.

Изследването обхваща ученици и ментори, участвали в Тийноватор в първите пет издания на програмата. Данните са събрани в периода 3 август – 17 октомври, 2023 година. Използваните методи за събиране на данни са както количествени (онлайн анкети), така и качествени (дълбочинни интервюта, фокус група).

Изследователските въпроси са свързани с това как Тийноватор влияе върху: меките умения и знания на възпитаниците; сегашните им занимания, включително предприемаческа активност; менторската култура и граждански инициативи за подобряване на живота на местната общност.

Влияние на Тийноватор върху учениците

В синхрон с концепцията на Тийноватор, проучването показва, че програмата развива учениците в две основни посоки – меки умения и предприемачески умения.

Близо **90%** от анкетираните ученици, завършили програмата, отбелязват значителен напредък в познанията си за създаване, развиване и управление на бизнес. Високо е нивото на специфичните бизнес познания, като създаване на продукт или услуга **87%**, бизнес модели **85%**, прототипиране **76%**, маркетингово планиране **76%** и финансово планиране **72%**.

Силата на Тийноватор е в развиването на меките умения. **92%** от учениците отбелязват, че са развили умения за общуване с представители на предприемаческите среди, т.е. техните ментори, а **87%** се съгласяват, че Тийноватор има положително влияние върху уменията за общуване с връстници, особено в контекста на двете големи събития в Тийноватор – Уикенд на идеите и на Финалното състезание, където учениците имат възможност да се запознаят и общуват със стотици връстници от цялата страна.

86% от анкетираните ученици, завършили програмата, споделят, че са повишили уменията си за работа в екип, като възможно обяснение е форматът, в който работят – стартъп клубовете.

Специфични меки умения, върху които програмата е оказала най-голямо влияние според учениците са: презентиране **85%**, разрешаване на предприемачески проблем **84%** и креативност **81%**. Възможно обяснение за повишаването на уменията за презентиране е фактът, че темата е специфично застъпена в учебната рамка на Тийноватор, учениците репетират с инвеститори преди двете големи събития с възможност за обратна връзка, и разбира се – самите „площадки“ за тестване на уменията – междинното и финалното състезание.

Тези знания и меки умения допринасят за значителната предприемаческа активност, която се наблюдава у възпитаниците. След Тийноватор близо една четвърт от анкетираните – **23%**, твърдят, че участват в развиването на бизнес – или свой собствен бизнес **18%**, или семейния бизнес на родители и роднини **4%**. От тях близо **40%** докладват, че вече продават своите продукти или услуги и бизнесите им са на печалба. В сравнение с подобни изследвания процентите тук са високи и заслужават допълнително проучване. Детайлният анализ на реалното състояние на тези бизнеси обаче е отвъд обхвата на настоящото проучване.

От развиващите бизнес участници в проучването близо половината продължават да работят върху идеята си от Тийноватор.

Такъв пример е Александър Паунов, който е победител във Финалното състезание на Тийноватор 3 със своята идея за сладолед за активно спортуващи – IcePro. За да намери екип и да доразвие бизнеса си с помощта на още една двойка ментори, Александър влиза и в Тийноватор 4 и презентира отново сладоледа пред жури от инвеститори. Там печели сърцата на ангелски инвеститори, които му помагат да доразвие бизнеса си. Екипът от съученици, които привлича на своя страна, му помагат да загвижи колелото на бизнеса и след Финала на Тийноватор 4. Към днешна дата Алекс е преминал през два акселератора (Vitoshka Venture Partners и Future verticals) и има сериозни бизнес партньори. Пропада сладоледа си на ключови локации, като София Тех Парк и Paradise Mall. Също така, споделя опита си с Тийноватор клуб в София като помощник-ментор.

Друга забележителна тенденция в изследването е, че алуни учениците са готови да допринасят към общността. Над **70%** от биха участвали като ментори в предприемаческа програма.

Влиянието на Тийноватор личи не само върху развитието на предприемаческата и менторската култура в България, но и в изграждането на усещане за гражданска отговорност. Над 60% от завършилите се съгласяват, че след участието в Тийноватор се чувстват по-отговорни към обществото. Близко 80% пък отбелязват по-сериозна готовност да участват активно в решаването на обществени проблеми.

Влияние на Тийноватор върху менторите

Менторите не приемат програмата като нещо, на което само дават, напротив – отбелязват множество ползи, удовлетворение и радост от участието си. Като основно преимущество се споменава възможността за изграждане на контакти (в пет от девет интервюта) – както с тийнейджърите, така и с останалите ментори. Най-вероятно това се дължи на онлайн групите, в които програмата събира менторите, срещите на живо в неформална среда, месечните онлайн срещи, както и Обучението за ментори

и двете състезания в програмата – всичко изброено цели да направи менторите отбор и устойчива мрежа, и това се доказва от техните твърдения.

Благодарение на общуването си с тийнейджърите – Поколение Z, менторите успяват да са в крак с тенденциите, а за някои от тях това е важно в професионален план.

Ето защо всички девет интервюирани с готовност препоръчват на свои приятели и познати да се включат като ментори в Тийноватор. Самите те също биха участвали отново като ментори (седем от девет).

Освен ползи за менторската култура, Тийноватор спомага и за развитието на стартъп екосистемата. В програмата предприемачите могат да намерят кадри за своя бизнес. В интервюта всички ментори посочват, че са обмисляли да поканят участник в Тийноватор на работа или стаж при тях. В разказите на учениците също се споменават случаи, когато те са намерили стаж или работа благодарение на своите ментори.

Менторът Емил Стойновски (един от интервюираните) например, наема на работа като програмист един от участниците в програмата – Йосиф Хамед (ТУЕС). Същият ученик преминава и през стаж в компания-партньор на Тийноватор 5 – LimeChain.

1. За програмата и проучването

1.1. За Тийноватор

Тийноватор се реализира пилотно в България от учебната 2018–2019 година, когато в програмата участват общо 50 ученици от четири столични училища. За пет години расте с повече от 10 пъти и в учебната 2022–2023 година участват над 600 ученици в 10. и 11. клас (приблизително 1.2% от всички ученици в страната) и 80 ментори.

За пет издания на програмата, от 2018 до 2023 година, са регистрирани близо 1 500 участия на ученици, като в това число се включва и около 20% ученици, които минават програмата по два или повече пъти.

Тийноватор обхваща ученици и ментори от над 30 български града. Във всеки стартъп клуб участват 10–15 ученици и двама ментори – предприемачи от всички сфери на бизнеса.

За осемте месеца на работа с учениците менторите разполагат със специално разработена учебна програма от 28 сесии. Темите съдържат малко теория, повече екипни упражнения и примери от реалния бизнес. Акцентът е върху меките умения и практическите познания за това как се изгражда един стартъп от А до Я.

Освен сесиите, учениците могат да участват и в допълнителна програма от 10 лекции и работилници, организирани съвместно с партньори на програмата, като например UniCredit Bulbank, Kaufland, A Data Pro и други.

Тийноватор е базиран на учене през практика и е фокусиран върху стимулиране на креативното мислене на учениците и на решаването на проблеми чрез предприемаческа инициатива. Важни теми в учебната рамка са: изграждане на екип, излизане от зоната на комфорта, справяне с провала, изграждане на бизнес, финансов и маркетинг план, презентирание пред инвеститори и др.

1.2. Методи на изследването

Методите и извадката са описани в таблицата по-долу.

Група	Метод	Поканени за участие	Отговори	Процент отговорили
Ученици Тийноватор 1-5 (2018-2023)	Онлайн анкета	Общо: 1494* По години: T1: 50 T2: 159 T3: 250 T4: 433 T5: 600	Общо: 280* По години: T1: 21 T2: 43 T3: 60 T4: 91 T5: 138	Средно: 23% По години: T1: 42% T2: 27% T3: 24% T4: 21% T5: 23%
Ученици Тийноватор 5 (2022-2023)	Онлайн анкета / Входяща и Изходяща	Входяща: 600 Изходяща: 600	Входяща: 314 Изходяща: 140	Входяща: 52% Изходяща: 23%
	Интервюта	-	7	-
Ученици Тийноватор 1-4 (2018-2022)	Интервюта	-	7	-
Ментори Тийноватор 5 (2022/2023)	Онлайн анкета	80	34	43%
Ментори Тийноватор 5 (2022/2023)	Интервюта	-	5	-
Ментори Тийноватор 1-4 (2018/2022)		-	5	-
Ментори Тийноватор 1-5 (2018/2023)	Фокус Група	-	5	-

**Приблизително 20% от учениците участват в две или повече издания на Тийноватор.*

2. Влияние на Тийноватор върху учениците

2.1. Непосредствено въздействие

Отправна точка за анализ на въздействието са резултатите от анкетите, попълнени непосредствено преди и след завършване на Тийноватор 5.

Ползи за участниците в Тийноватор 5: Знания, но и меки умения и контакти

Най-голямото очакване на учениците, посочено във входящата анкета – да се научат как се създава собствен бизнес, е изпълнено за 77% от завършилите петото издание. Също толкова потвърждават, че са успели да изпробват възможностите си.

Следват ползите, свързани с изграждането на контакти – както с връстници (72%), така и с хора от стартъп средите (68%). За сравнение, само близо 20% от участниците са имали високи очаквания, че ще успеят да изградят контакти с бизнеса, преди постъпването си в програмата.

Попитахме току-що завършилите как оценяват Тийноватор спрямо училищната програма и те бяха категорични: шест от седем са убедени, че програмата дава умения и знания, които не придобиват в училище.

” Със сигурност това, което учим в училище, няма нищо общо с обучението в Тийноватор за бизнес. В училище не ни учат на работа в екип. Учат ни как да седим сами и да си правим тестовете сами – без да комуникираме с хора. А в бизнеса е съвсем различно. ”
(Стефан, 18 г.)

Повтаря се темата за съвместната работа и обmena на идеи с успешни хора (4/7). Тийнейджърите се научават на лична отговорност:

” Тийноватор ми помогна с това, че ме държеше отговорен за развитието на идеята. Защото на всяка среща трябваше да споделя на менторите какво сме свършили, а това изискваше да разбирам правилно хората и да знам какво се случва в екипа. ”
(Петко, 19 г.)

Отговорността е независимост, която носи и възможности – да стартираш бизнес сам, независимо от възрастта:

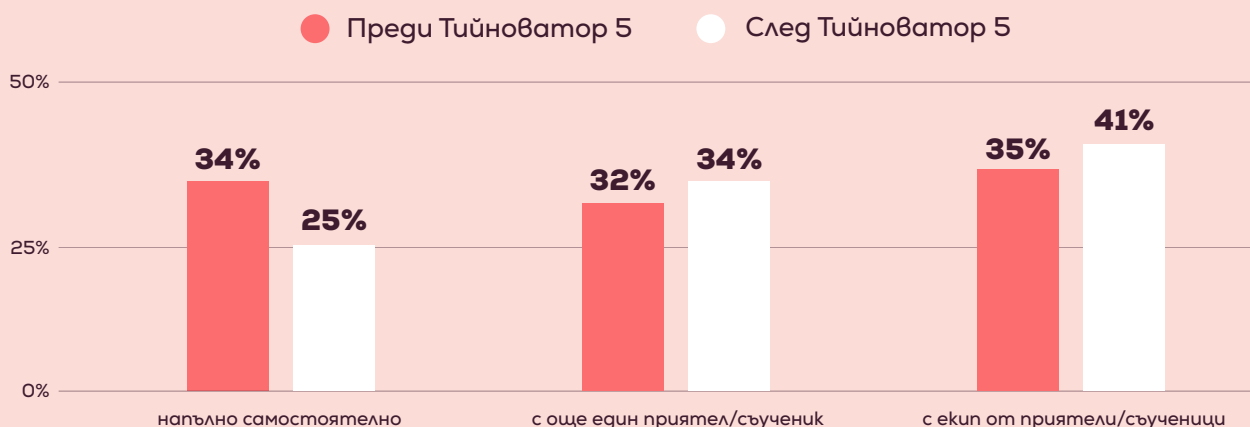
” Тийноватор ми даде страшно много извън училище. Първо и най-важно – че мога да постигна мечтата си и сама. Преди това съм се опирала сякаш на някой друг. И винаги съм търсила подкрепа от някого. Сега пак ми трябва някой да ме бутне, но знам, че съм способна и сама да го свърша. Мога да бъда и лидер, което преди беше много страшно за мен. Преди се страхувах от грешките. Но научих, че ако работиш с екип, и те ще те подкрепят. ”
(Ана-Мария, 17 г.)

От самостоятелна към екипна работа

Когато учениците получават достъп до работа със специалисти от всички сфери на бизнеса и излизат от училищната среда, те променят и своите нагласи за съвместната работа по проекти и идеи. Докато преди началото на Тийноватор една трета бяха работили по проекти сами и не бяха споделили идеите си, след Тийноватор делът спада до 25%. Същевременно повече участници бяха работили в екип (41% след и 35% преди).

Фигура 1: Нагласи за индивидуална /съвместна работа преди и след Тийноватор 5
Работата с ментори като най-силен елемент в Тийноватор 5

Работата с ментори като най-силен елемент в Тийноватор 5

Средната оценка, която завършилите Тийноватор 5 дават на програмата, е 4.3 от 5.

Анкетираните бяха помолени да оценят основните елементи на програмата по скалата от 1 до 5, като 1 е най-ниската оценка, а 5 – най-високата. Сред тях два са получили значително по-висока оценка: работата с ментори (4.7 от 5) и организационният екип (4.3 от 5).

Тийноваторите оценяват не само получените от менторите знания и умения. В анкетите отбелязват и менторската готовност да преминат през програмата като екип и наравно с тях през предизвикателствата:

Фигура 2: Оценка на елементи на Тийноватор сред Т5 алумни

N = 140

Оценка на Тийноватор 5

” Менторите бяха до нас през цялото време, много го ценя и уважавам, помогнаха ни премного и дадоха много от себе си. ”

” Бяха моите пътеводители във всеки един момент и макар трудностите, никога не се отказаха от мен, а напротив – бутаха ме смело напред. ”

С Тийноватор към повече увереност

Ефектът на програмата е видим и при изграждането на увереност, а най-осезаема е промяната при оценка на бизнес идея.

Докато преди Тийноватор под половината (49%) се чувстват уверени да преценят дали една идея е стойностна, или не, след програмата процентът се вдига до 84%.

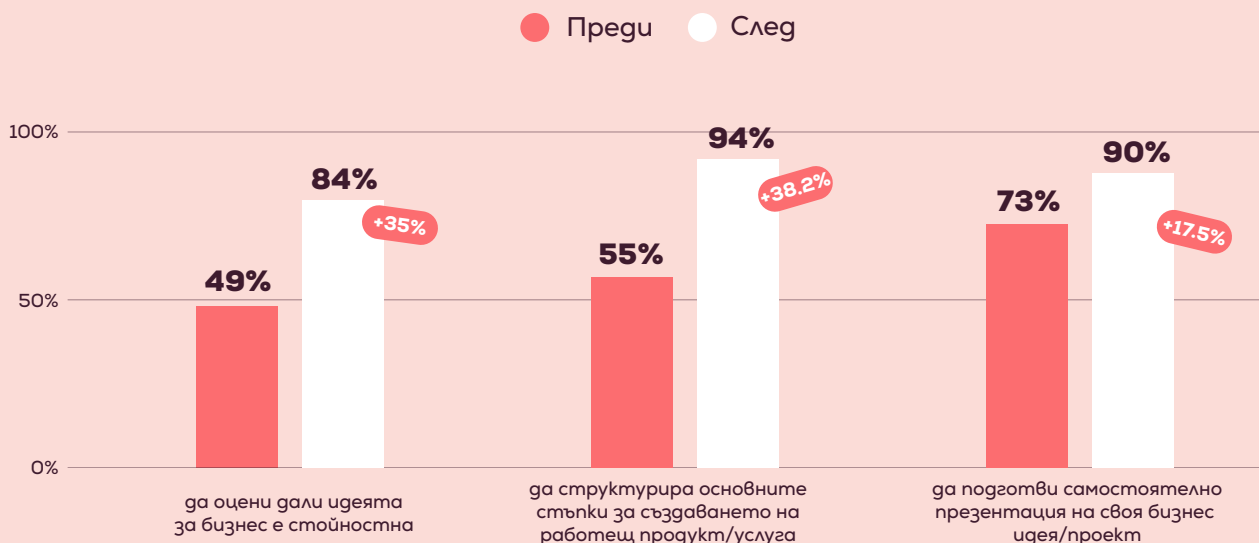
На финала участниците се чувстват и по-уверени да планират изграждането на работещи продукти/услуги (94% след и 55% преди); както и да презентират своите идеи и проекти (90% след и 73% преди).

Фигура 3: Увереност преди и след Тийноватор 5

Увереност преди и след Тийноватор 5

N преди = 313

N след = 140

2.2. Дългосрочно въздействие на Тийноватор

Следващият етап на проучването събира данни от участници в Тийноватор 1-5 чрез два метода. Първо, количествените данни, събрани от 280 алумни ученици с онлайн анкета, очертават тенденции. Поради естеството на въпросите общият брой на отговорилите на различните въпроси варира.

Второ, дълбочинните интервюта с 14 завършили (7 x T5 и 7 x T1-4) дават обяснение за тенденциите и разказват лични истории. Така не само може да се проследи дългосрочното въздействие на програмата, но и да се направи съпоставка между двете целеви групи: алумни ученици от Тийноватор 5 и от Тийноватор 1-4.

Демографски профил

Участниците в проучването са представители на Поколението Z (Gen Z), родени след 1996 година. Към момента на събиране на данни 62% са на 18 години или по-малко, 20% са на 19 години, а останалите 18% са на 20 години или повече. Преобладават момичетата (58%), спрямо (41%) момчета. Под 1% от анкетираните са посочили отговор „друго“ или „предпочитам да не казвам“.

Близо 80% от извадката са участвали в едно издание на Тийноватор, а останалата една пета – в две или повече издания. Според тези резултати за регистрираните близо 1 500 участия в Тийноватор стоят около 1 100 ученици.

Мнозинството участници са посещавали клуб в гр. София (62%), следват тези във Варна (9%), Бургас (4%) и Благоевград (4%).

Образование и икономическа активност

След Тийноватор мнозинството от анкетираниите завършили все още живеят в България (89%; Приложение 1). Това е очаквано предвид възрастта им – 62% са под 19 години, от които 88% все още не са завършили 12. клас.

След навършване на 19 години, когато почти всички анкетирани (98%) вече са завършили училище, повечето за пръв път се изправят пред реални избори: дали да продължат своето образование и дали да останат в България.

След Тийноватор 76% от навършилите 19 години анкетирани са продължили в университет или друго висше училище.

Други 18% от анкетираниите не са продължили с образованието си след средното училище.

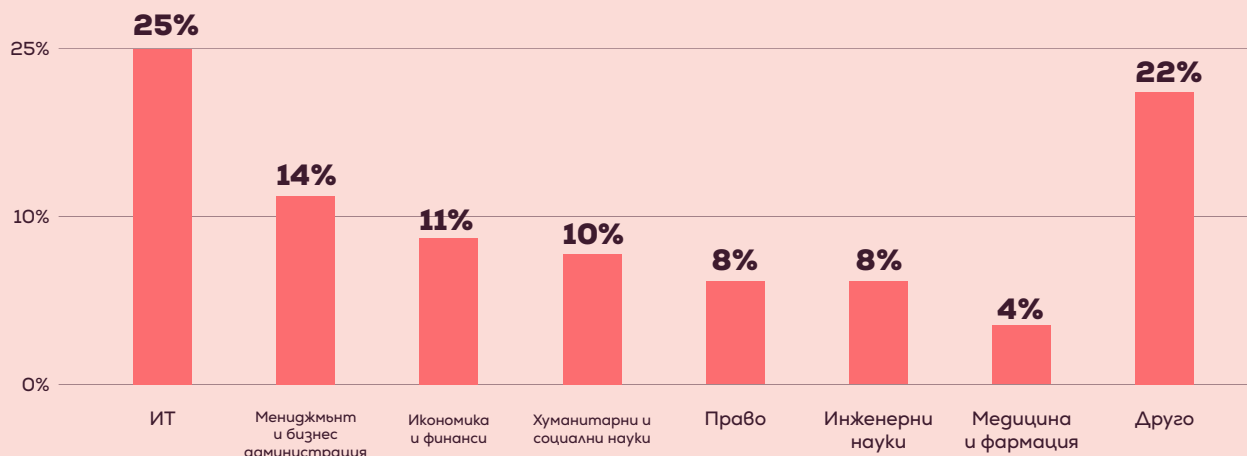
Специалностите на тези от анкетираниите, които са постъпили в университет, са разнообразни. Най-популярни са тези в областта на информационните технологии, предпочетени от близо четвърт (25%) от обучаващите се в университет възпитаници. Следват мениджмънт и бизнес администрация (14%), икономика и финанси (11%), хуманитарни и социални науки (11%) и право (8%). Сред отговорите „Друго“ преобладават специалности, свързани с дизайн, природни науки и медии.

Фигура 4: Специалности, в които се обучават постъпилите в университет възпитаници на Тийноватор

N=93

възпитаници на
Тийноватор,
които учат в
Университет

В кое направление е твоята специалност?

Тийноватор има влияние върху избора на специалност, но не толкова в процеса на кандидатстване, където процедурите може да са стандартизирани. Като цяло влиянието е индиректно – учениците излизат извън зоната си на комфорт и отвъд очевидните избори. В интервютата вече приетите в университет споделят, че Тийноватор открива нови хоризонти:

” За мен опцията, която имам пред мен, беше единствена – да започна нещо като софтуерен инженер. [...] всъщност може би искам да се занимавам освен с технологии, което беше ясно, и малко по-бизнес насочено. ”
(Ивайло, 21 г.)

За други пък Тийноватор е врата към желания университет. Йоана, 18 г., споделя, че като победител във Финалното състезание на Тийноватор 4, печели отстъпка от стипендията в Американския университет в България, което от своя страна я кара да обмисли възможността да кандидатства и учи там.

Йоана е в 12. клас в 35 СЕУ Добри Войников, София. Тя е човек с разнообразни интереси: „Винаги съм обичала да рисувам. Никога обаче не съм си задържала интереса към един тип изкуство или един тип дейност. Това със сигурност ми пречеше в професионалния път и това да избира кое е за мен. Тогава в живота ми се появи Тийноватор. Показва ми предприемачеството, графичния дизайн, програмирането – все неща, в които аз моментално се влюбих“.

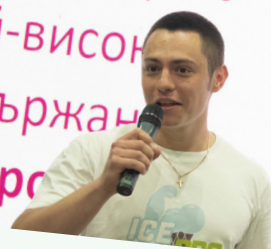
Финалното състезание е изпитание за нея: „особено, когато става въпрос за нещо, което не можеш да правиш, както беше за мен програмирането. И ти за месец трябва да се научиш да програмираш и съответно тестваш веднага пределите си на това колко можеш да постигнеш и да видиш докъде могат да стигнат уменията ти и мотивацията ти.“

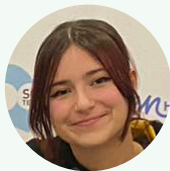
Предизвикателството ѝ дава зелена светлина да сбъдне мечтите си. На състезанието е била забелязана от представители на Американския университет в България, които са били част от журито. Менторите пък са я запознали с вече завършили, които са помогнали в процеса на кандидатстване. Всичко това ѝ помага да направи избор на университет и да изпита възможностите си.

Но има и случаи, когато разкритието на повече възможности не включва повече образование. Александър, 20 г., е завършил Немската гимназия в София. Въпреки очакванията на другите, той е избрал да не продължи своето образование в Германия. Вместо това развива своя бизнес IcePro, започнат в Тийноватор.

За завършилите Тийноватор 5 университетът тепърва предстои, но и те споделят, че програмата ги е направила по-осъзнати и някои клишета са били разбити.

Сладоледът с
най-висок
съдържане
на про

” Преди предприемачеството ми беше много чужда дума, но Тийноватор наистина ми показа, че това е нещо достъпно и за мен, не само за гурута в Интернет. **”**
(Тиана, 17 г.)

Наред с кандидатстването след 12. клас въпросът за емиграцията стои пред много тийнейджъри, които търсят възможности за висше образование извън страната.

След Тийноватор 78.5% от навършилите 19 години анкетирани са останали в България, а 21.5% са в чужбина.

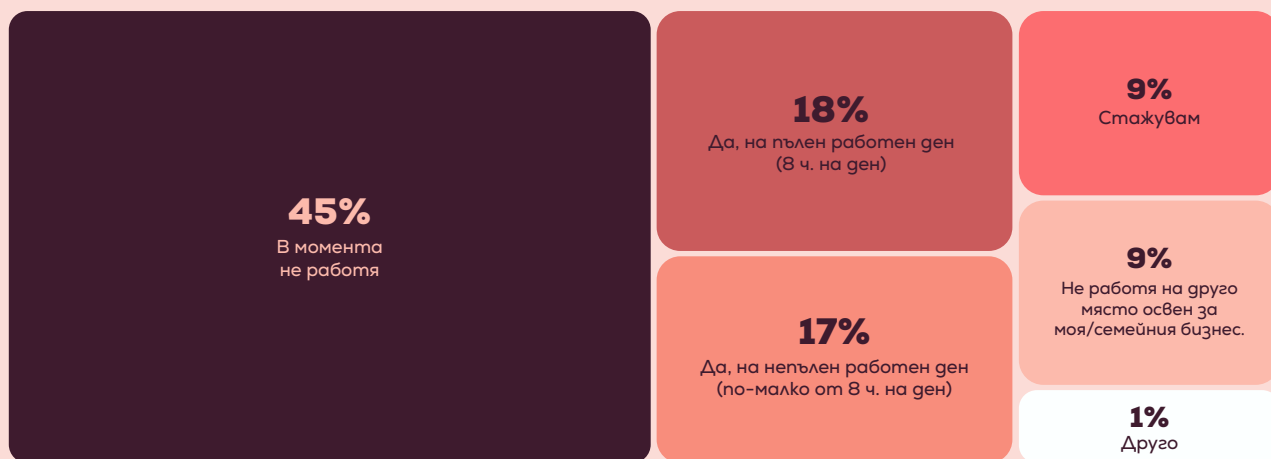
Предпочитаните дестинации са най-вече Холандия (11%), Германия (5%) и Великобритания (4%).

Над половината (55%) Gen Z, преминали през Тийноватор, работят или стажуват. От тях 88% едновременно учат и работят.

Както и при избора на специалност, Тийноватор не толкова насочва учениците коя работа или професия да изберат, а разкрива повече възможности отвъд очевидното:

Фигура 5: Трудова заетост на завършили Тийноватор
Наем/а ли си на работа в момента?

N=261

” Тийноватор ме научи какви са ми възможностите. Разбрах какво мога и какво мога да подобря. ”
(Карина, 16 г.)

” Винаги мога да се обърна към физиката и там да си уча, уча, уча... И да развивам само една страна. Докато предприемачеството включва много на брой страни на развитие, много умения се изискват. Аз търсех нещо, което да ме обогати. ”
(Петко, 19 г.)

В Тийноватор много ученици разбират колко е разнообразен света отвъд това да станеш адвокат или лекар.

78% от завършилите програмата ученици, които не учат, работят.

Ана-Мария, 17 г., е била „в дупка“ – мислела е, че щом няма да става лекар или адвокат, няма да стане нищо от нея. Обаче в Тийноватор е разбрала, че има много възможности пред себе си

Винаги е имала интерес към екологията, но не я е виждала като възможна сфера за професионално развитие: „а, какво ще се занимавам с такива неща, няма как да се развия там“. Работейки с ментора, е разбрала как бизнесът има много допирни точки с устойчивостта, а и повечето идеи на Финалното състезание са били свързани с екологията. Това е дало кураж на Ана-Мария, че може да следва вътрешния си глас и да учи екология. Разбрала е, че може да бъде и лидер, което преди ѝ се е струвало страшно: „Преди се страхувах от грешките. Но научих, че ако работиш с екип, и те ще те подкрепят.“

Неактивни са едва 2%, като те нито работят, нито учат. Сред тях има такива, на които им предстои да продължат в университет в краткосрочен план; завършил университет; родител, привърженик на онлайн курсове. Като цяло дялът на реализирали се бивши Тийноватори е изключително висок.

Бизнес и предприемачество

Много са значимите социални каузи, които вълнуват Поколениято Z. Средно анкетираните се интересуват от 7 каузи. Достъпът до образование (74%) и работа (69%) категорично са най-значимите сред извадката, дори спрямо борбата с климатичните промени (44%).

Близо една пета (18%) от завършилите Тийноватор споделят, че „развиват свой собствен бизнес“.

Алумни Тийноваторите не само мислят за бизнес, но почти една четвърт от тях твърдят, че активно се занимават с това – 18% казват, че развиват свой собствен бизнес, а други 4% – семейния бизнес на родители и роднини. Често съвместяват предприемачеството с учене и/или работа за друга фирма.

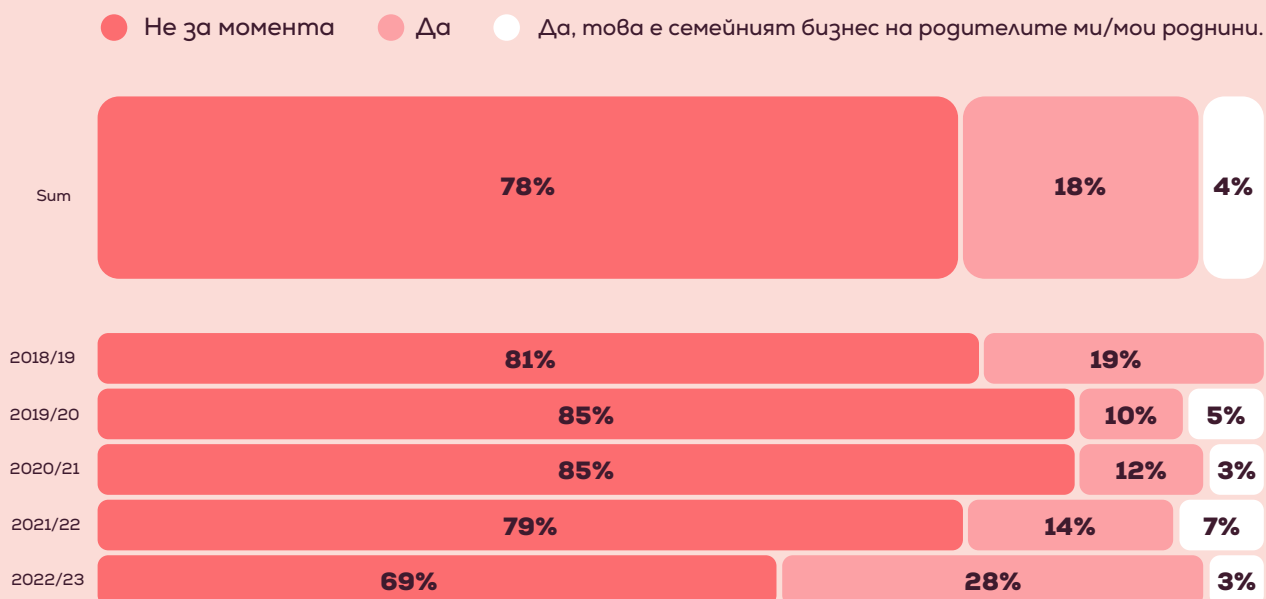
Половината от завършилите програмата (51%) продължават да работят върху идеята от Тийноватор.

Фигура 6: Предприемачество: От T1 до T5

Развиваш ли собствен бизнес в момента?

N=275

N=62

Както фигурата по-горе показва, процентът на тези, които споделят, че развиват бизнес, е най-висок за току-що завършилите и по-нисък за участниците в Тийноватор 1-4.

Резултатът може да се обясни с предприемаческите идеи, които учениците развиват заедно със своите ментори. За непосредствено завършилите, проектите в програмата са с реален потенциал, затова те с готовност ги докладват като свои бизнеси.

Основен принос имат менторите, които разширяват перспективата на учениците: от идеи като бар за наркотици и автоморга, в клуба на Стоян Лозанов (Тийноватор 3) са преминали към мобилни приложения, които са нови на пазара и създават стойност.

Младите предприемачите от Тийноватор работят по бизнес идеи в сферата на бързооборотните стоки (IcePro, HomeBox), маркетинг и рекламна (Car Cast, Stefo Agency), кариерно развитие (Workforce Internship) и образованието (Eduscience). В Приложение 3 на доклада са представени три примера за бизнес проекти на участници в Тийноватор.

40% от възпитаниците на програмата, които споделят, че развиват собствен бизнес твърдят, че бизнесите им са на етап печалба – тоест приходите от бизнеса са повече от разходите за поддръжката му. Други 23% продават продукти или услуги, без все още да са на печалба. Останалата една трета от анкетираниите все още разработват своя бизнес, а 4% са посочили отговор „Друго“, например реинвестиции.

Въпреки че значителна част от алумни учениците споделят, че бизнесите им са на печалба, тези данни трябва да се интерпретират внимателно. Допълнителното проучване на част от бизнес идеите на Тийноваторите показва, че това са реални проекти, но те са на твърде ранен етап на развитие, за да бъдат възприети като реални бизнеси, които създават работни места и осигуряват значим доход за техните создатели. Необходимо е по-детайлно проучване на алумни учениците със „собствен бизнес“, за да се прецени реалният етап на развитие на тези проекти и дали наистина могат да бъдат категоризирани като „бизнеси“.

Впечатляващ е делът и на тези възпитаници на програмата, които все още нямат свой бизнес, но един ден искат да имат такъв (73%). Само 3% не искат да стартират свой собствен бизнес, а останалите 24% не могат да преценят на този етап.

Влияние върху знанията

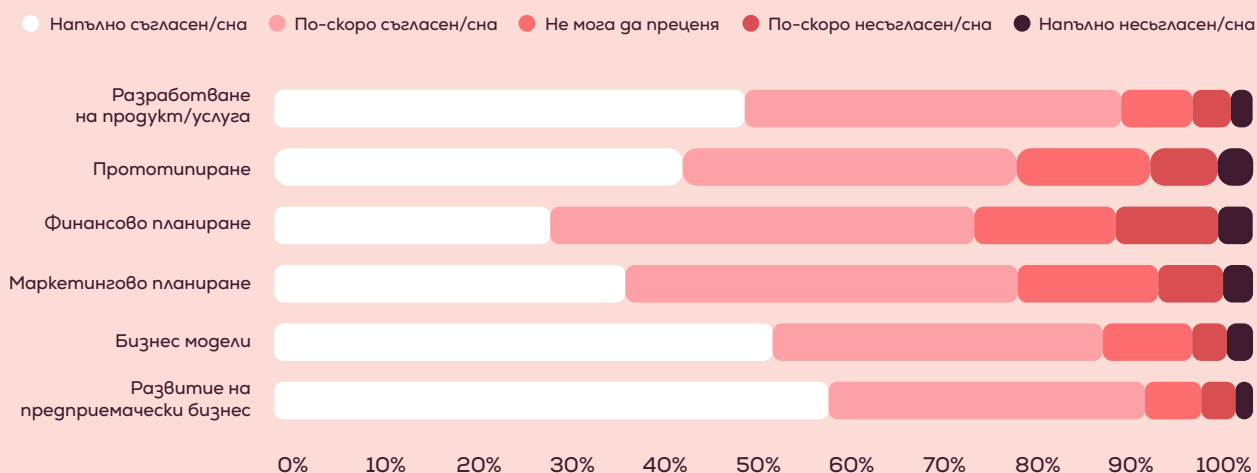
В Тийноватор се усвояват както знания, така и меки умения. Най-много е повлияла програмата за добиване на знания за развитието на бизнес, с което напълно се съгласяват или по-скоро се съгласяват 89% от анкетираните. Следват познанията за разработване на продукт/услуга (87%), бизнес модели (85%), прототипиране (76%) и маркетингово планиране (76%).

Фигура 7: Влияние на Тийноватор върху знанията

Доколко си съгласен/сна или не, че участието в Тийноватор повиши знанието ти в следните области:

N=231

Възпитаници на Тийноватор 1-5

По-малко (72%) са съгласни, че с участието си са повишили знанията си по финансово планиране. Доротея, ментор от T4 и T5, отдава трудностите на факта, че бизнес и финансовото планиране като цяло не са застъпени в училище. Материята не е скучна на учениците, но се сблъскват с предизвикателство като млади хора без предишни знания и без собствени доходи (Радостина, T5).

Мартин, ментор от T5, отбелязва колко голяма крачка правят учениците в Тийноватор. Въпреки че програмата има въвеждаща част с общуване и презентации, след Уикенда на идеите тийнейджърите влизат надълбоко в бизнес частта и финансовото планиране: „Малко трудно им е да направят тази крачка в мисленето за парите.“

Проведените интервюта сред възпитаниците на Тийноватор 1-4 помагат да разберем какво от наученото остава. Трима интервюирани от 7 не могат спонтанно да посочат конкретни знания и по-скоро описват платформата като „едно голямо поле от знания“ (Никола, 19 години). Всъщност за учениците е трудно да разделят знания от меки умения, вероятно заради ученето чрез игра, за което един от респондентите говори:

” Ние учехме теорията, докато играехме. [...] Те [менторите] го правеха като игри и те учеха на неща, без ти да знаеш, че учиш. **”**
(Тодор, 21 години)

За сравнение всички завършили през 2023 г. с готовност споделят какво са научили, най-често цитирайки маркетинг (4/7), бизнес планиране (3/7) и таргет група (2/7). Все пак шест от седем интервюирани не могат да отделят знанията от меките умения и говорят и за двете.

Силата на меките умения

Дори спрямо знанията, силата на Тийноватор е в меките умения.

Почти всички (92%) завършили ученици са съгласни, че участието им е повишило техните умения за общуване с ментори.

Възможно обяснение е липсата на предишни контакти с ментори или други хора от бизнеса. Сред участниците в Тийноватор 1-4 има такива, които от дистанцията на времето отбелязват прекъсната връзка между училище и практиката. Както Тодор (21 г.) посочва, докато средното образование дава основно факти,

”Тийноватор ти дава представа [...] за това какво предстои след 12. клас.”

Да имаш ментор е конкурентно предимство или с други думи:

”Менторството е най-големият хак, който може да направиш в живота си, особено когато си млад.”
(Ивайло, 21)

Менторите са междинното звено между авторитета и приятеля, защото те са „по-млади от родителите“, но същевременно вече са хора, които вече са постигнали нещо (Йоана, 18 г.). Затова общуването с ментори заема специално място: в Тийноватор йерархията не е по вертикала, а по хоризонтала. Тийнейджърите се възхищават на менторите¹, но виждат как работят наравно с тях и ги възприемат като част от екипа. Свикнали на йерархията в училище, някои ученици са били изненадани, че менторите се държат с тях като равни (Виолета, Т5; Емил, Т5). Отново се потвърждава заключението, че връзката със света на бизнеса е една от най-силните страни на Тийноватор (Фигура 2).

Над 80% се съгласяват с положителното влияние на Тийноватор върху уменията за общуване с връстници (87%), работа в екип (86%), презентиране (85%), разрешаване на предприемачески проблем (84%) и креативност (81%). При разрешаване на конфликт (76%) и управление на времето (66%) положителният ефект е по-малък.

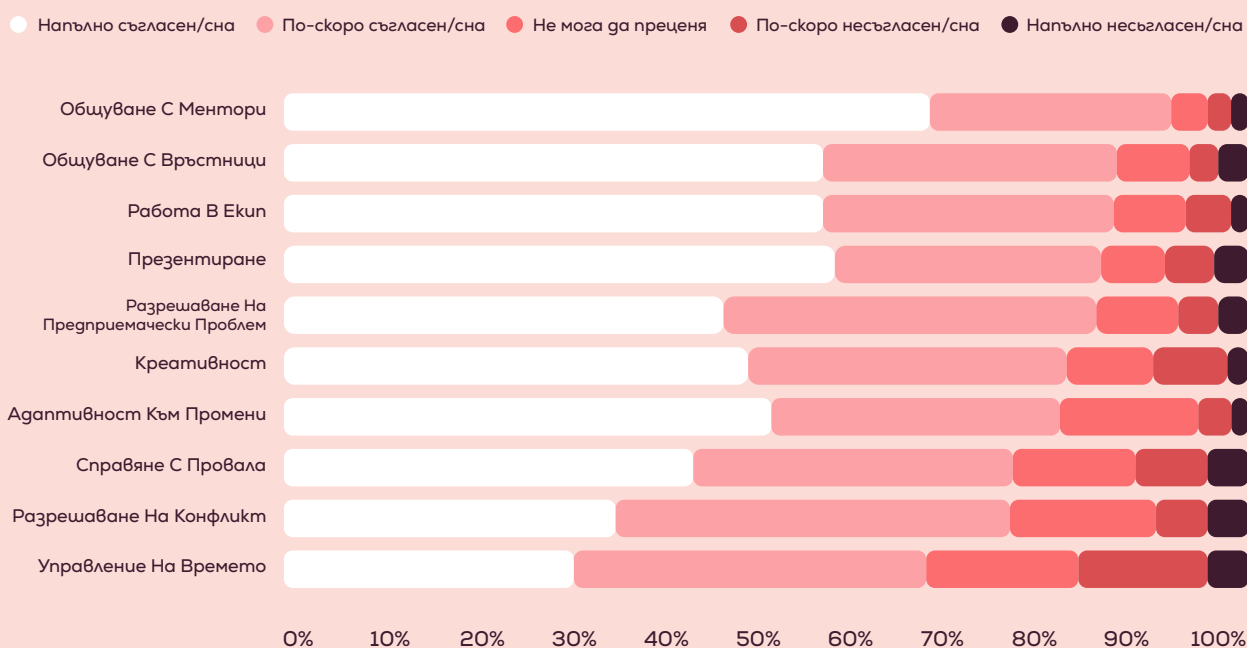
Следващият въпрос от анкетата изследва по-конкретно кои ползи от Тийноватор имат дългосрочно въздействие: знания, меки умения и/или контакти. Най-често са посочвани меки умения: умения за работа в екип (62% от анкетираните), презентиране (61%), лична отговорност (60%), увереност (58%), инициативност (58%) и справяне с трудности (58%). Едва след това са знанията за създаване и управление на бизнес (58%). Контактите с хора от стартър средите / инвеститори (52%) и връстници (49%) се очертават като третата по значимост група ползи от Тийноватор.

Фигура 8: Влияние на Тийноватор върху меките умения

N=231

Доколко си съгласен/сна или не, че участието ти в Тийноватор подобри следните меки умения:

Възпитаници на Тийноватор 1-5

1

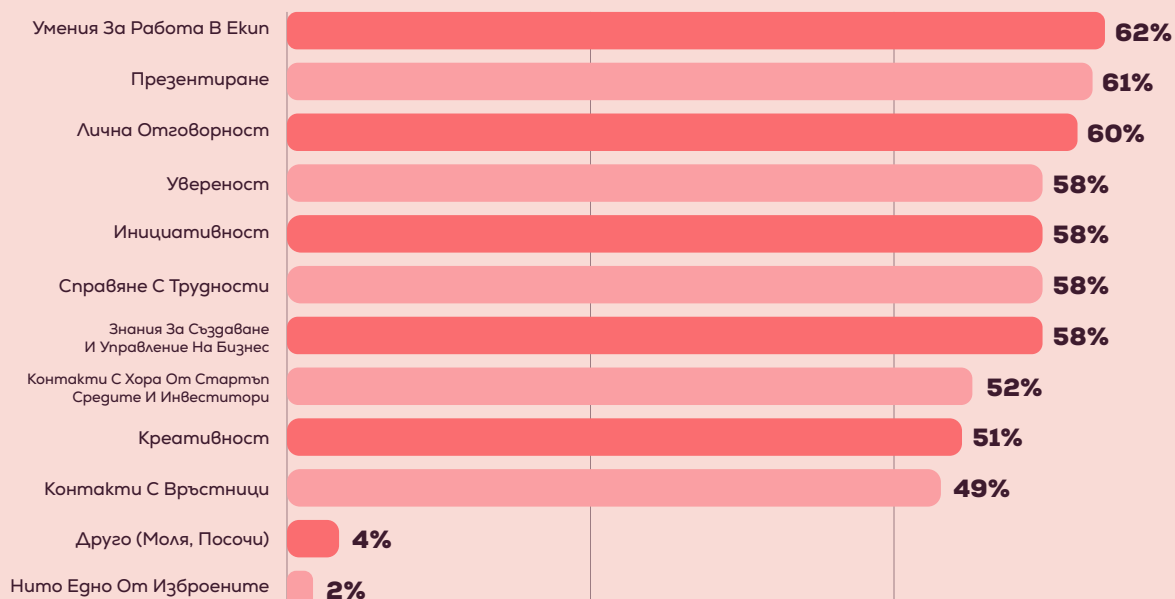
*В отговор на въпроса „Кой е лидерът, на когото се възхищаваш?“, най-често се споменават личности, свързани с Тийноватор: ментори, лектори и инвеститори (10.2%), както и екипът на програмата (2.1%). Следват Илън Мъск (11.2%), Стив Джобс (3.2%), Георги Ненов (2.7%), Иман Гаджи (2.1%) и мама (2.1%) (Приложение 4).

Фигура 9: Дългосрочни ползи от Тийноватор

N=231

възпитаници на
Тийноватор 1-5

Кои ползи от Тийноватор продължават да ти помагат със сегашните занимания?

В интервютата менторите потвърждават тези заключения. Попитани какво най-много са спечелили учениците от Тийноватор са единодушни: девет от девет говорят за меки умения. В техните разкази се повтарят темите за излизане от зоната на комфорт, учене чрез практика и провал, както и общуване с другите, което може да се интерпретира и като изграждане на контакти. Затова и менторите чувстват, че допринасят към програмата не толкова със знания, с които тийнейджърите са залети ежедневно (Даниела, Т3, Т4, Т5), колкото с меки умения.

Знанията минават през меките умения и както Емил, ментор в Т5, посочва, те са по-скоро продукт на колективните усилия. Финансовото планиране е трудно и един Тийноватор вероятно няма да се справи сам, но участниците на клуба имат повече знание като колектив. Колективната мъдрост е възможна, защото в Тийноватор учениците са се научили да се доверяват на другия, вместо да работят като единаци. Тази среда според Атанас, ментор в Т5, е инкубатор за бизнеси:

“Много е важно, че те трупат контакти и създават среда, и то среда която е фокусирана върху инициативността им, върху предприемачеството [...] Най-вероятно те самите ще създават бизнес.”

Тийноватор като общност

Тазу мрежа от контакти допринася за развитието на усещане за принадлежност.

За мнозинството участници (62%) Тийноватор е общност и те се чувстват част от нея.

Общността на Тийноватор е зона на промяната, където учениците претърпяват положителна личностна промяна. Виолета (ментор в Тийноватор 5) добре обобщава, че плахите са станали смели, а смелите са се приземили. Темата са появява под различни форми в разказите на менторите:

За срамежливата ученичка, която е влязла в контакт с висшия мениджмънт на компания (Атанас, Тийноватор 5).

За ученика, който много се притеснява да презентира, но е преодолел страха си и е защитил идеята си на Финала (Стоян, Тийноватор 3).

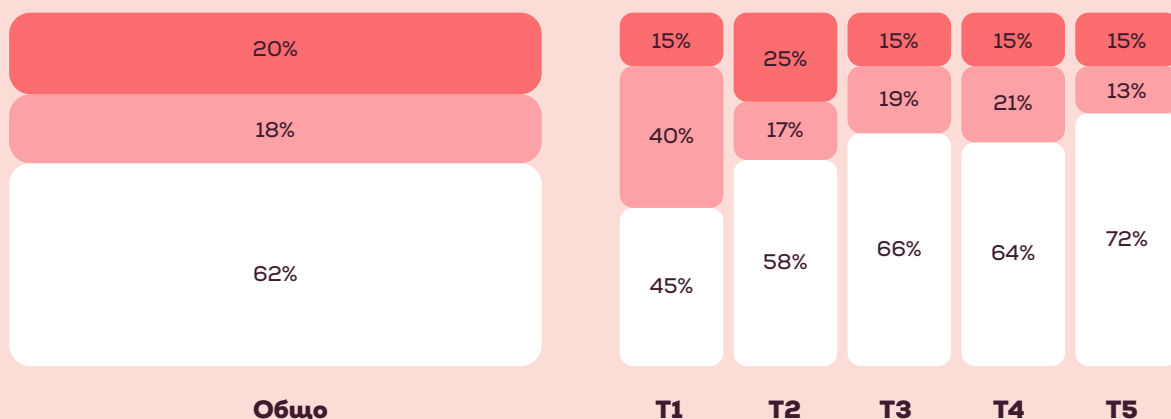
В резултат разбират по-добре себе си и собствените си възможности и изграждат по-стабилна самооценка.

Най-свързани са току-що завършилите Тийноватор 5 (72%), а най-слабо – участниците в първото издание (45%).

Фигура 10: Усещане за принадлежност към общността Тийноватор: от T1 до T5 N=231

След участието ти в Тийноватор чувстваш ли се като част от общността около програмата?

● Да ● Не мога да преценя ● Не

Участниците в T1-4 споделят, че личният контакт с други ментори и възпитаници им помага да поддържат връзките с общността (4/7). При Йоана контактите от Тийноватор прерастват в мрежа, чрез която тя се чувства част от предприемаческата екосистема:

” От Тийноватор аз започнах да посещавам Teen Power, Pitch2Pitch, започнах да си развивам връзките с приятелите на менторите ми, които имат други приятели, които пък имат други приятели и т.н. ”

Друго, което спомага за дългосрочната принадлежност, са последващите инициативи (3/7), които се тълкуват като жест на внимание.

” [ще се радва на имейли с напомняния като] “Финалното събитие е еди-кога си, много ще се радваме да дойдеш. Имаме капацитет за теб. ”
(Ивайло, 21 г.)

Има и възпитаници на програмата, които не поддържат връзки с други участници в Тийноватор, което обясняват не с нежелание, а с липсата на поводи за контакт и последващи общностни срещи, които да ги съберат.

За сравнение всички интервюирани от Тийноватор 5/2023 г. се чувстват като част от общност. Резултатите досега показват, че с времето усещането за общност изbledнява поради недостатъчното инициативи за бивши възпитаници, организирани от екипа на Тийноватор.

Как Тийноватор влияе на общността?

Тийноватор е програма, която на първо място цели да насърчи предприемаческото мислене у учениците. Може да се очаква, че за много тийнейджъри стартът екосистемата е на „далечна планета“ и това е амбициозна задача. От разговорите ни с възпитаници на програмата става ясно, че преди Тийноватор, повечето от тях не са имали интерес към бизнеса. За някои промяната е драстична:

” *Беше ми непонятна цялата тази сфера [бизнеса]. Като цяло единственото, което ме интересуваше тогава, беше да седя и да играя игри и така да си прекарвам деня.* **”**
(Сашко, 18 г.)

Интересът към непознатото ги мотивира да се запишат, а шест от седем интервюирани разказват, че програмата е надхвърлила очакванията им. Сашко, 18 г., е от Стара Загора и очакванията му не са били високи. В Тийноватор той пътува и най-вече оценява срещите с „хора като теб, имат мислене като теб, имат еднакви цели [...] и е толкова зареждащо.“ Това променя ежедневието му на геймър:

” *След Тийноватор 5 се бях записал на всичко, което има. Бях си направил график от понеделник до неделя с максимум час и половина на ден [свободно време, например за компютърни игри]. Чувствам се много пълноценно от това.* **”**

Както и при избора на образование и професия, в Тийноватор учениците не получават готови отговори за това какви инициативи да подкрепят. Вместо това осъзнаването, че много неща са по-възможни, отколкото изглеждат, овластява:

” Тийноватор ми показва, че мога каквото си искам да направя. Ако досега не го знаех много добре, наистина Тийноватор ми помогна вече напълно да го осъзная. Така че ми помогна да съм по-проактивна. ”
(Тиана, 17 г.)

Алумни учениците са готови да допринасят и за развитието на техните общности:

Над 70% от възпитаниците на Тийноватор биха участвали като ментори в програмата

От тях 14.3% се чувстват готови, а 57.2% споделят, че трябва да развият още умения. Само 17.3% не биха се включили като ментори, а останалите 11.3% не могат да преценят.

Картината е сходна за потенциалното участие на алумни учениците в други програми за развитие на предприемаческите умения – 70% биха се включили като ментори.

Влиянието на Тийноватор личи не само върху развитието на предприемаческата и менторската култура в България, но и в изграждането на усещане за гражданска отговорност.

65% от завършилите се съгласяват, че след участието в Тийноватор се чувстват по-отговорни към обществото.

Фигура 11: Влияние на Тийноватор върху гражданската позиция

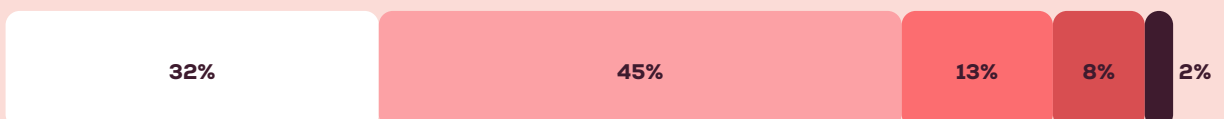
N=231

● Напълно съгласен/сна ● По-скоро съгласен/сна ● Не мога да преценя ● По-скоро несъгласен/сна ● Напълно несъгласен/сна

Чувствам се по-отговорен/на към обществото след участието ми в Тийноватор.

След Тийноватор се чувствам по-подготвен/на да участвам в решаването на обществени проблеми.

Но дори повече – 77%, отбелязват по-сериозната подготовка да са активни участници и да решават обществени проблеми (Фигура 10). Въпреки че подобряването на средата в местната общност не е основна цел на Тийноватор, участниците в проучването споделят за приноса на програмата и в това направление. След програмата те оценяват себе си като по-ангажирани, отговорни и уверени да се справят с проблемите на обществения живот. Към момента на попълване на анкетата една трета (33%) участват в граждански или доброволчески инициативи за подобряване на средата в местната общност. Най-популярни са Български червен кръст, Интеракт и ПанГей.

Оценка спрямо други предприемачески програми

Близо 30% от анкетиранияте възпитаници на Тийноватор участват и в други програми, свързани с усвояване на предприемаческите умения, а още 21% търсят възможности. Това са най-вече ABLE Mentor, Mentor the Young и Junior Achievement. Четирима интервюирани имат наблюдения върху други предприемачески програми:

Mentor the Young: Програмата приема участници над 18 г., сред които има студенти и работещи (Стефан, 18 г.). Затова и покрива различна от Тийноватор демография с други нужди.

ABLE Mentor се описва като програма за обмен на идеи, докато в Тийноватор идеите се реализират: „Запиши се в Тийноватор, за да развиеш идея. Запиши се и за ABLE, за да имаш човек, който да ти дава по-различни идеи.“ (Петко, 19 г.)

Според участниците в проучването предимството на Тийноватор и пред двете програми е голямата и разпознаваема общност, която дава много подкрепа; ангажираността на менторите; свързаността с партньори и инвеститори. (Ивайло, 21 г.)

3. Влияние на Тийноватор върху Менторите и общността

3.1. Оценка на програмата

Менторите от Тийноватор 5 попълниха кратка форма за обратна връзка, която ни помага да разберем каква е тяхната оценка на програмата.

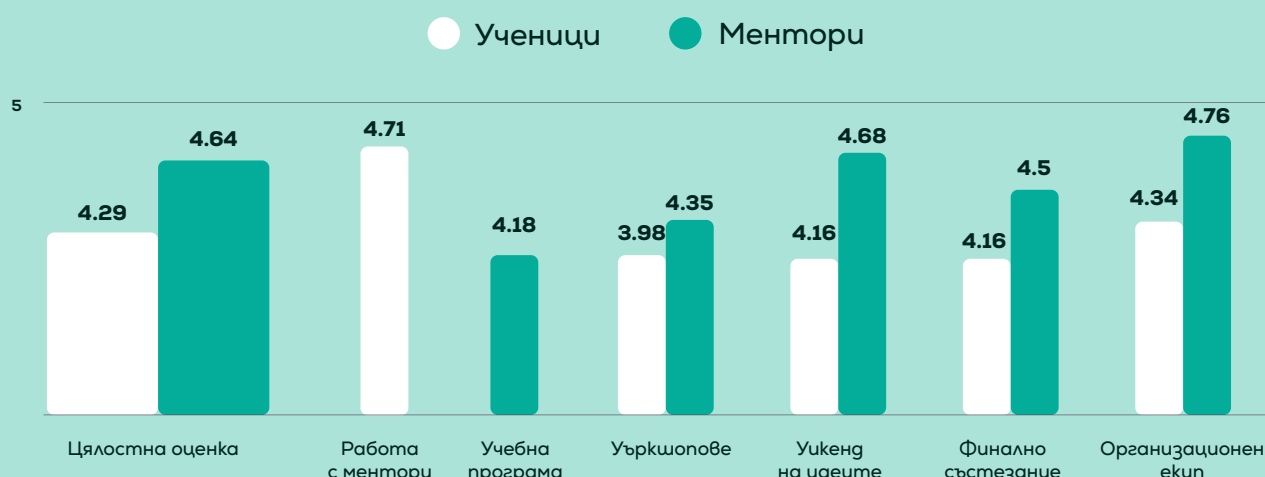
Резултатите показват, че менторите оценяват Тийноватор 5 по-високо дори от учениците, и то по всички елементи.

Фигура 12: Оценка на Тийноватор 5: Ментори и ученици

Оценка на Тийноватор 5

N ученици = 140

N ментори = 34

Средната оценка на петото издание на Тийноватор сред менторите е 4.7, спрямо 4.3 сред завършилите ученици.

Освен организационния екип (4.8) най-високо са оценени събитията. Уикендът на идеите (4.7) е 48-часово събитие, което менторите виждат като емоционално, зареждащо и обогатяващо не само за учениците, но и за тях самите:

Този тип събития са страхотни за децата и за нас менторите, запознаване с нови интересни хора и излизане от зоната на комфорт, разширяване на мирогледа.

Финалното състезание (4.5) е другият пик в енергията на 9-месечната програма:

Интензивно и наситено със страхотни емоции и впечатления за всички.

Проведените интервюта с ментори затвърждават извода: за шест от девет интервюирани ментори, учениците са най-ангажирани около Уикенда на идеите през януари. Преди събитието се мобилизират, за да представят идеите си. След събитието тийнейджърите се убеждават, че това, което правят, е истинско и идеята им може да се реализира (Радостина, Т5), дори и някои да са си повярвали прекалено (Виолета, Т5).

Най-ниска оценка получава учебната програма (4.2). Менторите се възползват от рамката, която помага да структурират своите срещи. Въпреки това импровизират и адаптират съдържанието, за да са най-полezni на тийнейджърите:

Учебната програма беше важен „гръбнак“, около който структурирахме срещите си и беше много полезна за нашия клуб. Хареса ми готовността и насърчаването от страна на организаторите да бъдем гъвкави и да добавяме/адаптираме съдържанието на сесиите.

Но има и пречки да се спазва учебната програма: някои я намират за „прекалено детайлна“, а сесиите – за „малко сухи“. Менторите разбират ситуацията на учениците, които невинаги имат време да покриват всички материали. Затова тяхната модерираща роля е важна – те са на информационния вход (gatekeepers). Работят наравно с учениците по техните идеи, познават ги и са правилните хора да разпределят учебния материал.

Оценка на Тийноватор спрямо други менторски програми

От менторите идва информация от първа ръка за това какво се случва в други сходни програми в България. Трима интервюирани имат опит:

” Спрямо ABLE Activator, Тийноватор е по-добре организирана програма **”**
(Силяна, T5);

” Спрямо Mentor the Young, Тийноватор дава шанс на повече ментори да се включат, защото няма изисквания за 5+ години опит в една сфера (Даниела, T3, T4, T5; Радостина, T5). В Mentor the Young дейностите се случват по преценка на участниците и е по-персонализирана програма, но пак в Тийноватор има повече структура **”**
(Силяна, T5).

” Спрямо програмите за индивидуално менторство като Mentor the Young при Тийноватор един ментор достига и влияе на повече млади хора, което дава повече удовлетворение **”**
(Тодор, T5).

*Останалите споделят за разпознаваемостта на Тийноватор като бранд, разнообразието от ментори и тий-нейджърската аудитория.

3.2. Ползи за менторите

Подобно на учениците, менторите в Тийноватор също влизат в ситуация и общуване от друг тип, което ги променя. Контактите са интензивни както с другия ментор от менторската двойка, така и с учениците в клуба. Затова освен удовлетворението, най-често споменаващо като полза от участието на менторите в Тийноватор, има и други по-конкретни лични ползи. Това са изграждане на мрежа от контакти, работа с Gen Z и навлизане в тенденциите, структуриране на собствените знания, както и радост, енергия.

Най-често се споменава общуване и изграждане на контакти (в пет от девет интервюта). Тези връзки са устойчиви във времето. Всички интервюирани ментори от първите издания на Тийноватор (Т1-Т4) поддържат връзка както с ментори, така и с ученици. Менторите имат шанс да общуват с Gen Z и да превъзмогнат някои стереотипи:

”Аз много се притеснявах дали ще намеря общ език с хора от генерация Z и си мислех, че те са странни, разглезени тийнейджъри. Но не - те всъщност са доста готини и страхотни. [...] Те мислят по различен начин - дават си сметка за много неща, несправедливости, които се случват в ежедневието, в средата, в която те растат. **”**
(Радостина, Т5).

Общуването с друг ментор също се определя като полезно, най-вече защото ко-менторът обикновено е различен – дали спрямо възраст, житейски или професионален опит.

Поколението Z помага на менторите, като ги „вкарва в тренда“ (Емил, Т5). Предизвикани са и те да излязат от зоната си на комфорт и да се интересуват от теми и събития, значими за тийнейджърите. Така менторите дават най-доброто от себе си:

” Самите ученици, с които се срещаме, са изключително умни, целеустремени и ни карат да даваме най-доброто от себе си, за да ги научим. **“**
(Мартин, Т4/Т5)

Когато са в ситуация да предават своите знания, менторите успяват да ги структурират, осмислят и да сверят къде са. Яна, Т5, първоначално е нямала вяра в това, което знае. Програмата Тийноватор е помогнала да провери възможностите и да натрупа самочувствие да води и други събития като лекции. Въпреки че Милин, Т5, има предишен опит като обучител, в Тийноватор той оценява възможността да структурира и осмисли това, което вече знае, за да го предаде на тийнейджърите.

Освен всичко останало, менторите често споменават участието им носи радост, енергия и ги зарежда емоционално.

Ето защо всички девет интервюирани с готовност препоръчват на свои приятели и познати да се включат в Тийноватор като ментори, с призови като „Много е яко, защото оформяте млади мозъци.“ (Даниела, Т3, Т4, Т5). Самите те също биха участвали отново като ментори (седем от девет). Единственият, който не би желал да бъде отново ментор в Тийноватор, цитира някои организационни проблеми като пречка (място на провеждане, дата на събитията и оценяване на идеите).

3.3. Ползи за стартъп екосистемата

Освен ползи за менторската култура, Тийноватор спомага и за развитие на стартъп екосистемата. В програмата предприемачите могат да намерят кадри за своя бизнес. Въпреки че в интервюта всички ментори посочват, че са обмисляли да поканят участник в Тийноватор на работа или стаж при тях, само един е изпълнил своето намерение. Емил (Т5) разказва историята на Йосиф, който е минал два пъти през Тийноватор. Запознали са се на Уикенда на идеите и са открили общи интереси, свързани с блокчейн. Йосиф кандидатства в компанията на Емил с толкова силно портфолио, че започва работа при тях.

Други намират възможности за собствена професионална реализация:

” Толкова много запознанства съм направил с хората в Тийноватор и менторите, че на мен това ми върши перфектна работа. Ако реша например да си сменя работата, винаги знам, че мога да пиша на 5-6-10 различни човека, които да ми дадат идея. **”**
(Мартин, Т4 и Т5)

Изследването е извършен с финансовата подкрепа на
Фондация Америка за България.

Изследването се води от
Деляна Георгиева (водещ изследовател)
Йорданка Михайлова (изследовател)

Дизайнът на документа е от
Studio PUNKT

DEVELOPING THE POTENTIAL OF YOUNG PEOPLE
IN 10TH AND 11TH GRADE IN BULGARIA SINCE 2018

*teen*novator

teenovator.bg